

Funktionsrätt, tillgänglighet och psykisk (o)hälsa

Varje människa ska kunna bestämma över sig själv och sitt eget liv och därtill kunna delta helt och fullt i samhällets alla delar. Det är en mänsklig rättighet – men för många människor med funktionsnedsättningar är det ändå inte alltid självklart. FN:s konvention om mänskliga rättigheter förtydligar dock dessa rättigheter specifikt också för personer med funktionsnedsättningar – och anledningen till förtydligandet är att många miljöer och arrangemang inte är så tillgängliga som de behöver vara, vilket begränsar människor på ett sätt som inte är acceptabelt. Begreppet ”funktionsrätt” handlar om just detta: att personer med funktionsnedsättningar ska kunna vara självbestämmande och fullt delaktiga. Funktionsrätt kompletterar därmed begreppen ”funktionsnedsättning” och ”funktionshinder” och är en tredje dimension som handlar om individens rättigheter i olika samhällssituationer.¹

Studieförbunden och funktionshinderrörelsen

Många organisationer i funktionshinderrörelsen är medlemsorganisationer i studieförbunden, eller så har de lokala samarbetsavtal.² Hos studieförbunden finns också andra patientorganisationer och brukarorganisationer som på olika sätt arbetar för ett samhälle där fler ska kunna leva fullvärdiga liv. Bara i Studieförbundet Vuxenskolan finns exempelvis Afasiförbundet, Autism & Aspbergerförbundet, FUB, Schizofreniförbundet, Svenska OCD-förbundet och Svenska Downföreningen, bland flera andra.³ Studieförbunden möjliggör därmed kampen för funktionsrätt men dessutom skapar dessa samarbeten en självklarhet hos studieförbunden – att själva tänka på tillgänglighet. Många lokaler hos studieförbunden har hög tillgänglighet och det är också en gemensam målsättning för studieförbunden att hela tiden öka tillgängligheten.⁴ I studieförbundens lokaler finns ofta ramper, ledstänger, ljudslingsor och tillgängliga toaletter – och när studieförbunden bokar externa lokaler har de i regel tillgänglighet med i kravspecifikationen. Studieförbunden är därför med och skapar ett mer tillgängligt Sverige, på ett praktiskt plan.

All tillgänglighet syns inte med en gång

Den fysiska tillgängligheten är viktig men samtidigt bara en dimension av vad tillgänglighet behöver vara. Alla funktionsnedsättningar syns inte utanpå och många glömmer bort att exempelvis personer med neuropsykiatriska funktionsnedsättningar också har tillgänglighetsbehov som måste tillgodoses. Dessa kan bland annat handla om lugna miljöer, en begränsning av ljud- och ljusintyck eller möjlighet till vilorum.

Även personer med intellektuella funktionsnedsättningar har specifika tillgänglighetsbehov. SV har en specifik satsning för ökat valdeltagande hos personer med intellektuell funktionsnedsättning, ”Mitt val”, där bland annat politiker fick hjälp att skriva mer lättlästa texter inför valet 2018.⁵

Samtal om psykisk hälsa och psykisk ohälsa

Sjukskrivningar till följd av psykisk ohälsa har ökat med 18 procent de senaste tio åren och idag är nästan hälften av alla sjukskrivningar (48 procent) som görs kopplade just till psykiska påfrestningar och åkommor.⁶ Speciellt allvarligt är att den psykiska ohälsan ökar kraftigt även bland unga. Sedan 80-talet har andelen unga som uppger att de har återkommande psykosomatiska symtom fördubblats – och nästan hälften av alla 15-åringar uppger idag att de har denna typ av besvär.⁷

Studieförbunden arbetar mycket med frågor som rör psykisk hälsa och psykisk ohälsa – och för Studieförbundet Vuxenskolan är detta ett särskilt fokusområde. I verksamheten finns, på olika platser i landet, bland annat samtalsgrupper för personer med egen erfarenhet av psykisk ohälsa och verksamhet med och på aktivitetscenter, kliniker och behandlingshem. Sedan 2020 finns också ett nytt material, framtaget tillsammans med Riksförbundet Balans, för en trygg struktur i självhjälps- och anhörigrupper.⁸ Återkommande anordnas också föreläsningar och studiecirklar både med målet att bygga en stabil psykisk hälsa – och för att bryta tabun kring vad psykisk ohälsa är och hur vi pratar om den.

Publikt intranät för funktionsrättsområdet

Studieförbundet Vuxenskolan har mycket verksamhet kopplat till funktionsrätt – och gör också mycket verksamhet tillsammans med medlems- och samarbetsorganisationer från funktionshinderrörelsen. För att sprida goda material, idéer och projekt, samt för att informera både anställda, andra samarbetsparter och allmänheten om tillgänglighetsfrågor, har SV lanserat ett publikt intranät som fungerar som ett resurscentrum för de här frågorna.⁹

Studieförbundet Vuxenskolan vill särskilt lyfta

- Vi kan spela en stor och viktig roll för att möta utmaningarna inom områdena funktionsrätt, tillgänglighet och psykisk (o)hälsa. Vi gör redan idag stora insatser för att driva utvecklingen framåt och tillsammans med det offentliga kan vi göra än mer.
- Tillsammans med alla de organisationer och föreningar av och för denna målgrupp, kan vi ta oss an utmaningen från flera håll och med en stor precision.
- Genom Mitt val når vi en målgrupp som å ena sidan berörs av många offentliga beslut men å andra sidan i mycket låg grad deltar i demokratiska processer och eller röstar i valt. För detta så viktiga arbete behöver vi gemensamt finansiera och skapa förutsättningar för ett bra genomförande.